

Maja Haderlapová

V kotli

Lesík za naším domem, kterým musím na cestě k Michovi a jeho rodině projít, když se chci dívat na televizi, se rozrůstá. Myslela jsem si, že ho dobře znám. Prošla jsem jím už tolikrát a klidně bych po něm mohla běhat se zavřenýma očima. Teď ale musím sebrat veškerou odvalu, abych do něj vstoupila. Dřív jsem si myslela, že dokážu se zavřenýma očima rozpoznat každý úsek cesty, každou mýtinku, místy nízký nebo vysoký lesní či vrbový porost, řady lísek, keře maliní, vycítit, kdy se nade mnou otevírá nebo zavírá temeno smrků. Teď lesík svou důvěrnost ztratil. Připojil se k velkému lesu a proměnil se v zelené moře plné špičatých jehliček a ostrých šupin s rozvlněným, rozrůstajícím se podrostem hrubých smrčků. Jen co vyhlédnu z okna ložnice, nemůžu ho přehlédnout, vnucuje se mi nebo číhá za loukou se svým rýhovaným nebo zubatým povrchem. Jednoho dne, obávám se, vykročí z břehů, opustí kraj lesa, zaplaví naše mysli, jako už teď mám pocit, že se zmocnil myšlenek mužů, kteří pracují s mým otcem nebo sem za ním chodí, aby společně vyrazili na lov.

Jít u nás do lesa neznamena v našem jazyce jen kácet stromy, lovit nebo sbírat houby. Znamená to taky, jak se často vypráví, schovat se, utéct, zaútočit ze zálohy. V lese se spalo, vařilo a jedlo nejen v dobách míru, i za války chodívali muži a ženy do lesa. Ne do vlastního lesa, na to je příliš řídký, malý a přehledný. Vyráželi do velkých lesů. Lesy bývaly útočištěm mnoha lidí, peklo, v němž lovili divokou zvěř a sami byli loveni.

    Vyprávění krouží kolem lesa, stejně jako les krouží kolem našeho dvora.

    Skrývají se v něm lovecká zákoutí, krmítka, maliní a borůvčí, místa, kde rostou houby, a ta nikdo neprozradí. Ještě tajnější jsou nejtajnější místa, kam nevedou žádné cesty ani lávky, která je třeba vypátrat přes lovecké pěšiny a koryta potoků, útočiště, kde je možné přežít, bunkry, v nichž se naši lidé podle vyprávění ukrývali.

Letos působí vichry na hraběcích úbočích veliké škody. Uragán za sebou zanechává široký ničivý průsek, v němž leží na zemi polámané, ulomené nebo z kořenů vytrhané stromy. Ze všech hraběcích porubů se stahují dřevorubci, aby vyčistili vývraty. Po celé týdny skučí pily, ozývají se tupé údery sekyr, rachot padajících stromů nad příkopem.

    O víkendech se dřevorubci scházejí u nás na dvoře, aby si naostřili a vyspravili nářadí. Kalhoty jsou samá smůla, která se třpytí jako malé kaluže. Z jejich středu se kruhově šíří poupata špíny a jako stíny smolnatých mraků se vsakují do látky kalhot. Košile dřevorubců jsou propocené, svetry a kabáty, které si přehodili přes ramena, jsou na rukávech a okrajích roztřepené.

Otec sedí na lavici a spravuje pilu, které říká americká. Zlehka do ní ze všech stran klepe kladívkem. Pila se pohupuje do taktu a sama od sebe bzučí.

Ještě ji roztančíš, říká Michi. Jen co ti ji dám do ruky, hned má dobrou náladu. Strýček Joži vypráví svým kolegům, že by rád dělal pořady v rádiu, že už dokonce požádal u slovinské redakce Rakouského rozhlasu o nahrávací přístroj, bude mluvit s lidmi a rozhovory nahraje. A když proti tomu nebudou nic mít, dá o nich, o dřevorubcích hraběte Thurna, taky dohromady nějakou historku.

Vy už žádní dřevorubci nejste, říká otec, vy už jste dali lesu dávno sbohem.

Člověk se musí porozhlídnout, kde zůstat, odpovídá Michi, nemůže chodit každý den do lesa, jako by neexistovalo nic jiného, jako by neměl jinou možnost, jak si vydělat. On vstoupil k socialistům. Slíbili mu, že ho umístí někde jinde.

Ty chceš do politiky? ptá se otec. Ale starostou se nestaneš nikdy, to nepřipustí, abys byl jako Slovinec starostou, nikdy!

Tomu ty nerozumíš, říká Michi.

Rozumím tomu, čemu rozumím, soudí otec.

Vypráví, že tenhle týden zašel z hřebenu Mozganu, kde právě kácí dříví pro sedláky, na pivo na slovinskou stranu ke Kumeru. Tamní ženské byly celé udivené, že se odvážil přes hranici. Ptaly se ho na lidi z Lepeny a uložili mu, aby pozdravoval všechny známé. Děkujeme, děkujeme, říkají dřevorubci a vydávají se pěšky na cestu domů. Jen Joži sedá na motorku a odjíždí, mávaje rukou na pozdrav.

Kde je vlastně hranice? ptám se otce.

Tam nahoře, říká a ukazuje na hřeben, který v polokruhu uzavírá údolí.

Někdy bych s tebou chtěla jít do práce, říkám.

Otec je mou prosbou překvapený a slibuje mi, že mě na druhý den vezme na porub, stejně tam musí vynést nářadí.

Ráno stojí před stájí jeho motorka, Puch s temně se lesknoucí nádrží, která vypadá jako trup černého delfína. Otec naplní ruksak nářadím k prasknutí a uváže na nosič kanystr s benzínem. Já se posadím na zadní sedadlo a opatrně ho uprostřed obejmou rukama. Říká, abych se k němu pevně přitiskla, jinak bych mohla během jízdy spadnout. V první zatáčce na mě křičí, kýveš se, drž se pevně, nebo dostaneme smyk. Po počátečním strachu, který mě přepadne, když otec odbrzdí a vjede do zatáčky, nechávám se unést a poddávám se na rovince jeho rychlosti.

Za dvorcem v Mozganu motorku odstaví, zastrčí si za opasek pár železných svěrek a nahodí ruksak na záda. Vydáváme se pomalu na cestu. Benzín v kanystru šplouchá. V příkrém terénu musí jít člověk zvolna, říká otec, jinak se zadýchá. Potom postupně zrychluje. Zůstávám pozadu a na rovnějších úsecích přidávám, abych ho dohnala. Byls tady za války? ptám se.

Ano, tamhle nahoře jsme měli bunkr, říká. Tvůj dědeček vedl kurýrní službu. Já jsem vařil. Bylo to dost nebezpečné.

Měl jsi strach? ptám se.

Nejspíš měl, vždyť jsem byl ještě dítě, o pár let starší než ty.

Za zády slyšíme šelest vyplašeného zvířete.

Zvěřilo nás, říká otec.

Pod lesním hřebenem, mezi mohutnými smrky, jejichž větve dosahují bezmála k zemi, se objevuje chata. Je celá pokrytá kůrou, přibitou vrstvou po vrstvě na spodní dřevěnou konstrukci. Tady jsme dřív spávali, říká otec, když jsme káceli dříví. Odemkne a uloží nářadí a kanystr vedle nepoužívaných pryčů.

Musím ještě na porub, říká, a pak můžeme zajít za hranici.

Jeho pracoviště působí uklizeně a je vyznačené větvemi naskládanými na sebe. Roztříděné oloupané i neoloupané špalky leží na zemi, se suky nebo očištěné, jak říká otec, mezi nimi vonící, rozrytá hromádka pilin. Špalky mají ořezané hrany, rozříznuté kmeny svítí jako čerstvě nařezané dřevěné talíře.

Otec stojí uprostřed mýtiny a přehlíží porub, pak posbírá poházené štípací klíny a přikryje je větvemi. Teď už se těším na jedno pivo, říká a ukazuje směrem k hranici.

K mému údivu probíhá státní hranice nedaleko porubu. Z hřebenu můžu přehlédnout jugoslávskou stranu lesního svahu, která se překvapivě velmi podobá té rakouské a zdá se být pokračováním mně důvěrně známé krajiny. Otec se při přeskokování hranice opře o kůl plotu. Mě nechá podlézt pod ostnatým drátem a ten nejspodnější trochu nadzdvihne, abych nezůstala viset na jeho ovinutých ostnech.

Najednou má zase naspěch. Chvátá dlouhými kroky dolů řídkým lesem. Lesní kapradí mě šlehá do tváře. Pod lesem na mě čeká. Sedí v trávě a hledí do níž položeného údolí, které jako by se celé ztrácelo v rovině.

Tam za Raduhou, ukazuje otec na horský hřeben, jsem za války chodil do školy. Ne dlouho. Mohlo to být tak čtrnáct dní. Škola byla tehdy v Luče, řekl. S bratrem byli u štábu kurýři, na jednom statku. Po útěku z domova směli zůstat jen dva týdny u otce v bunkru. Pak je odvezli do údolí Savinje, protože to už bylo osvobozené území. V lednu museli velitelství opustit, do údolí vpadli Němci. Stříleli přes pole, až země jen stříkala, říká otec. S ostatními kurýry zahrabali psací stroje do země. Vykopali jámu, naházeli do ní trochu slámy a navrch naskládali stroje. Pak přes ně zase roztrousili slámu a nakonec zeminu, trávu a sníh, až nebylo nic poznat. Odpoledne se vydali na cestu a pochodovali celou noc. Druhý den nás Němci zahnali ještě dál, říká otec. Sněhu jsem měl až po lýtka. Jeden z velitelů říkal, že určitě neprojdou.

Krátce si odplivne, jako by si musel po tom vyprávění ulehčit.

U Kumeru nás zdraví dvě ženy, které ho znají jménem. Zdravko, volají, Zdravko, to je pěkné, žes zase přišel! Nabízejí otci pivo a mně chleba s játrovkou.

Na zpáteční cestě se na mě otec tak nějak nepřítomně usmívá. Představuju si, jak by to bylo krásné, kdyby se mi svěřil a vyprávěl celou tu historku ještě jednou, a pak se mě zeptal, co jsem zažila já, a já bych mu prozradila, že mě na cestě ze školy vydíraly spolužačky a že sním o tom, aby si je zavolal a nařídil jim, aby mi okamžitě přestaly vyhrožovat. V naději, že s ním můžu počítat, mu dám tichý slib, kterému sama nerozumím, svolení, že ho budu na jeho cestách domů a do školy doprovázet, třeba na cestách do téhle krajiny nebo do vzpomínek. Během výstupu lesem přemýšlím o tom, mám-li zůstat ve svém dětském těle, nebo z něj raději vyrůst, ale zůstanu pro tuto chvíli vězet ve své krátké sukničce, bavlněných punčochách a holínkách.

Když vyjdeme pod lesem na celní lávku, pátrám po stopách nohou ve změkklé půdě, v níž se utvořily louže. Otec říká, že celníci mají možná v neděli volno, a sám se tomu musí smát.

Dojdeme na rakouskou stranu, aniž nás někdo objevil, a otec se ptá, jestli bych se chtěla zúčastnit honu, protože viděl, jak dokážu dobře chodit. Přikyvuju a rozhoduju se, že překonám svou ostýchavost před lesem. Na cestě do Mozganu umožňuje les na jednom místě výhled na rozptýlené dvorce v údolí. Zastavíme se a vyhlížíme ze zeleného houští do kraje. Jako dvě ryby, napadá mě, vykukující z chaluh. Viděla jsem ty hbité rybky v televizi a představuju si, jak spolu s otcem vyhlížíme z kadeřavého podrostu a pak v něm zmizíme a zvíříme přitom obláček písku, který se v kalné vodě jen pomalu usazuje. Moře plné stvolů, myslím si, brzy dorazíme ke břehu.

Když nasedám znova na motorku, mám radost. Těsně otce objemu v pase a přitisknu se k jeho zádům. Když sjíždíme zatáčkami Koprivny, je pozdě odpoledne. Slunce se drží v naší výšce. V jednom širším ohybu se otec zastaví a dá si cigaretu. Dřív tu stával plot, říká a vypouští do vzduchu obláček kouře.

Než sjedeme do údolí, odbočí otec na dřevěný most a zamíří k rozpadlému domu, schovávajícímu se mezi švestkami a jabloněmi. Když sesedneme z motorky, stojí přede dveřmi otcův dřevařský kolega Jaki a opírá se o kosu. Kolem dokola leží všude v pěkných vlnách posekaná tráva.

Pustil jsem se do kopřiv, říká Jaki. Byli jste na porubu? Otec přikyvne.

Když to člověk pravidelně neposeká, všechno zaroste, říká Jaki. Byl už dneska nahoře u Blajsu, tam tráva taky jen bují.

Otec hledí vzhůru k opuštěnému stavení, do kterého se ještě opírá slunce.

Škoda, že ten dvůr nikdo neobhospodařuje, říká. Kdo by si pomyslel, že to takhle dopadne.

Kolik bratrů vlastně zemřelo v táboře? ptá se Jaki.

Tři nejstarší, Jakob, Johi a Lipi, říká otec. Lipiho popel přišel z Natzweileru, ostatní zemřeli v Dachau.

Slyším jméno Dachau, to už znám. Natzweiler je pro mě nové a hned ho zase zapomenu.

Jeho strýc tam nahoře taky padl, vzpomíná Jaki. Zrovna dezertoval, říká mi, protože cítí můj pohled, a hned v prvním boji s Němci byl raněn. Dovlekl se přes louku k Jeklovi a zůstal ležet v kaluži krve pod silnicí, tam za tím křovím. Kolem přešla německá hlídka a nevšimla si ho. Pak se tam ale podíval poslední z nich a zastřelil ho. Jeklovi lidé ho museli pohřbit u silnice.

Já vím, říká otec, to místo znám.

Mrtví zanechávají na tomhle místě svůj chlad, slunce se z něj stáhlo. Mrazí mě a přemýšlím, jestli to má co do činění s večerem a lesem, který se blíží k domům. Světlo spěchá, aby se dostalo výš. Otec se noří do nehybnosti. Prosím ho, abychom se už vydali domů.

Vždyť ano, říká, však nebuď jako tvá matka. A rozhodne se nasednout na motorku. až když Jaki taky vystrká svůj stroj zpoza rohu. Sjedeme ve třech dolů štěrkovou silnicí, ale na rozcestí, kde bychom měli zatočit doleva, odbočí otec doprava a zastaví u krajnice.

Můžeš jít domů, jestli chceš, já si ještě zajdu na pivo.

Vezmu to zkratkou přes hospodskou pastvinu, na níž lenivé, syté krávy šlehají ocase. Po dvou kmenech položených přes Lepenu přejdu na druhou stranu potoka a vyběhnu nahoru do svahu, za nímž už je slyšet kvičení našich vepřů ve stáji.

Říká se, že způsob, jak někdo vešel do lesa nebo z něj vyšel, o něm prozradil všechno. Měl pušku, rudou hvězdu na čepici, přes sebe dvoje kalhoty a dva kabáty, aby nemrzl, přišel s rozepnutou košilí, s roztrženými a od smůly zašpiněnými kalhotami, nesl v ruksaku mrtvou srnku nebo slaninu pro zelené kádry až nahoru k nejvyšším smrkům? Nesl košík s houbami, bandasku s borůvkami nebo po kapsách kurýrní poštu? Měl na sobě čistou košili, voněl pryskyřicí a kůrou, nebo páchnul žlukle a nemytě po zemi a potu ze strachu, po krvi a svrabu?

Lovečtí přátelé mého otce nosí vyžehlené kalhoty a kabáty v barvách stromů, ve vlasech mají pach močálu a zálomek na kloboucích. Na ruksaku se jim klátí hlavy spárkaté zvěře, kterou oslovili svou zbraní, která se jim líbila a proto ji složili. Ze zádveří ještě kape krev a pot, rosa posledního vzdechu, kterou zvěř vsála do sebe. Její temná světla hasnou ještě dlouho v něžné hlavě, lebeční kosti zbavené krytin a chlupů se ještě dlouho vaří ve vodě a až je z hrnce vyzvednou, vybělí trofej peroxidem.

Lov patří k rodinnému mýtu, každý den lovu je slavnost, tak to bývalo odjakživa, říká otec. Ještě pořád chodívá za ranního kuropění a k večeru na šoulačku, natírá olejem kulovnici i brokovnici, čistí dalekohled a počítá náboje. Ještě pořád se v kuchyni vaří a dusí divočina a výpary z kamzičí polévky probouzejí náš apetit. Ještě pořád k nám do

domu chodívají jeho lovečtí přátelé a vyprávějí historky. Ještě pořád se těší na každoroční hon, na naháňku, na níž mě chce vzít, protože dobře chodím.

Když přijde ten čas, hon se v ranních hodinách ještě prohovoří, lovce pohostí horkým čajem a koblihami. Rozdělí se oblasti, přiřadí úseky lesa, určí stanoviště. Mám jít se starým Popem, kterého dobře znám. Je nejstarší ze všech a má, jak se říká, nejhorší oči. Vypráví se, že jednou, aby jeho oči vyzkoušeli, navlékli kočce zaječí kožich a přivázali ho k ní šňůrkami. Vztekla drápající kočka se zachránila na nejbližším stromě a Pop nechtěl věřit svým očím, protože to byl první zajíc, kterého viděl šplhat na strom – to prý může kdykoli odpřisáhnout.

Babička mě táhne na stranu. Slyšela, že lov má skončit u Gregoriče. Mám od ní starou Gregoričku pozdravovat. Odnesla mě z lágru, když ho vyklízeli a já byla příliš slabá, než abych mohla jít, vyprávěla babička. Nesla mě tři dny, podpírala a vezla na káře, dokud esesmani nezmizeli. Gregorička se pomátla v Osvětimi, než ji poslali do Ravensbrücku, a tam už jen klela, aby ji čert, který ji do toho lágru dostal, odtamtud zase vyvedl. V mládí to bylo silné děvče, které si to mohlo rozdat s každým chlapem, vypráví babička. Přikyvuju a říkám, že pozdravy vyřídím.

Pop mě drží za ruku, jdeme naším úsekem lesa a tlučeme holemi do stromů a keřů. Lovci si dali pušky na ramena a spěchají před námi. Psi ženou zajíce a lišky jejich směrem, slyšet je pouze ojedinělé rány, jen několik málo zvířat prchá kolem nás.

Úsek, který odpoledne ujdeme před Gregoričovým statkem, je krátký stejně jako výřad, a kořalka je brzy vypitá. Zvou nás do selské světnice, uvařili guláš pro poslední leč. Stará Gregorička sedí na lavici vedle stolu. Přistoupím k ní, abych jí vyřídila pozdravy od babičky, a podám jí ruku. Ta její je studená a vlhká. Je cítit močí. Gregorička nechápe, kdo ji pozdravuje, a dívá se na mě prázdným pohledem. Sveršina se jí to pokouší vysvětlit. Stará, pořád ještě silná žena přikyvuje, a zatímco jíme, kývá celým tělem sem a tam. Pozoruji ji ze strany a musím myslet na babičku a na to, jak tahle žena dokázala metat chlapy vzduchem a vynést ji z lágru.

Jeden z lovců vypravuje, že jeho soused, který právě zemřel a byl za války u partyzánů, mu líčil, že jednou na stráži, ne na posedu, zahlédl bílého jelena a měl vnuknutí, že byl jeho partyzánský bunkr vyrazen. Varoval spolubojovníky, ale ti ho nechtěli poslechnout. Druhého dne bunkr skutečně napadli policisté. To bylo znamení, že se má na vnuknutí dát, říká lovec. Sveršina to považuje za nesmysl, jaképak vnuknutí, hudruje. Strach, že člověk padne do rukou gestapa, nebylo přece nic nadpřirozeného. Když odvedl Koriho k partyzánům, netrvalo to dlouho a před Brečkovým dvorem stála policie. Někdo se to zřejmě doslechl, a to znamenalo jedině: Mauthausen!

Otec se ptá, jestli lovci ještě vědí, kdo byl tehdy nejlepším střelcem v Lepeně, no, říká, nic vás nenapadá, přece stará selka Mozganová, řekne po krátké pauze, jako by vynášel samotnou královnu. Měla legendární pytláckou ruku a složila nejednu statnou srnu. Co vy na to, chce otec vědět, co na to říkáte teď, s těmi svými nuzáky zajíci, co jste složili, o tom se vám může jen zdát, umět mířit jako selka Mozganová. Na posedu štrikovala, a sotva se přišlo nějaké zvíře napást, ani nemrkla, zdvihla pušku, bác a bylo po všem! Ale Ravensbrück nepřežila, hází Sveršina do kola žolíka, tam zemřela, ano, to byl její konec.

Když se lovci sbírají k odchodu, už se stmívá, a já pozoruju, že otec moc pil. Stojí na vratkých nohou a stěžuje si, jak daleká je cesta, kterou má před sebou. Vtisknou mi do ruky svítilnu a na rozloučenou říkají, však ty dáš na tatínka pozor.

Jdu napřed a pokouším se otci i sobě posvítit na cestu. Vypráví, kolikrát už tudy šel sám a jak dobře se tu vyzná.

Les k sobě začíná stahovat tmou. Ze všech stran nás přepadá jasně slyšitelné ticho, které jako by cíhalo i na naše kroky. Přemýšlím, jak bych udržela otce při řeči, aby nad námi ticho nezískalo převahu. Když vyjdeme z lesa a zastavíme se na louce za dvorcem Auprichových, ptám se, jak se jmenuje dvůr, který se rýsuje výš nad námi pod vrcholem zalesněného návrší. To jsou Hojnikovi, říká otec, tam nacistická policie taky řádila. Měli rodinu odvést, ale starý Hojnik se vzepřel a nechtěl dvůr opustit. Tak ho na místě zastřelili, s ním i jeho syna a švagrovou, a mrtvolky pak naházeli do kůlny a zapálili. Otcí se najednou zlomí hlas, mluví slabounce, a to mě zlobí.

Zdvihá se lehký větřík. Sotva zase vejdemo do lesa, začínají stromy skřípat. Šustění listů se neznatelně promíchává s hlasy a výkřiky. Prosím otce, aby mi podal ruku. Směje se a udělá dlouhý krok dopředu, aby mě za ni chytil, ale v té chvíli ztratí rovnováhu, smekne se a sklouzne jak široký tak dlouhý po příkrém svahu, kde se zastaví až v křoví. Baterka, kterou při pokusu se mě chytit strhl s sebou, přestane svítit. Ve tmě ho skoro nevidím a slyším, jak někde hluboko dole kleje. K čertu, zatraceně, jak se teď mám odtud vyhrabat, naříká. Myslím, že se mu něco stalo a chystám se k němu sjet dolů. Zůstaň tam, křičí, však já už si nějak pomůžu. Začíná se po čtyřech drápat nahoru. Baterka nesvítí, jak má člověk v téhle tmě něco poznat, kleje a kopne pohorkou do země, aby se mohl o něco opřít. Dostal se mezitím skoro ke mně a říká, že teď už ho můžu vytáhnout, a tak táhnu ze všech sil, a pak už stojí zase vedle mě. Teď si potřebuju trochu oddechnout, říká, než půjdeme dál. Posadí se na lesní půdu a během chvíle, jak se mi zdá, už spí. Schoulím se vedle něho a cítím, jak na mě jdou slzy. Les a tma na mě pouštějí všechna strašidla, která do mě strkají jako bláznivá. Zdvihám hlavu a pokouším se vypátrat měsíc, který se tuhle noc schovává za mraky. Z oblohy jako by se na mě snášela temná koule. Obávám se, že jsem ji svým pláčem přivolala, a zavřu oči. Tma mě obklopí a omamně mi proniká do prsou.

Otec leží vedle mě jako zmámený. Trvá to celou věčnost, než otevře oči a řekne, víš, když má člověk v lese strach, musí zpívat partyzánské písně. Dělal to tak prý už mnohokrát a pomohlo mu to, a jestli nějaké znám. Říkám že ne. Dobře, tak budu zpívat já. A zpívá, co to dá, bojové partyzánské písně, přičemž si vzpomíná jen na jednotlivé sloky a ty opakuje tak dlouho, dokud nestojíme před domem.

Matka na nás čeká celá rozčilená a ustaraná v kuchyni. Nechci ji znepokojovat, a tak jí nic z toho, co nás potkalo, nevyprávím. Mám strach, že se ve mně uhnízdila smrt, jako malá černá hlavička, jako temný krajkový lišej, který se mi neviditelně roztahuje po kůži.